

prof. UAM dr hab. Sylwia Mikołajczak
Zakład Portugalistyki
Instytut Filologii Romańskiej/Wydział Neofilologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

RECENZJA

osiągnięć naukowych Pana dra Przemysława Dębowiaka w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

1) Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Zainteresowania naukowo-badawcze Pana dra Przemysława Dębowiaka koncentrują się wokół zagadnień morfologii derywacyjnej języka portugalskiego w ujęciu historyczno-porównawczym oraz wokół opisów leksykograficznych materiału portugalskojęzycznego w słownikach wielojęzycznych. Ta problematyka zawarta jest w cyklu dziewięciu artykułów stanowiącym główne osiągnięcie naukowe Habilitanta, przedstawionym pod wspólnym tytułem: „Estudos morfológicos e lexicográficos sobre o português. Temas escolhidos numa perspectiva histórico-comparativa” („Studia morfologiczno-leksykograficzne o języku portugalskim. Wybrane zagadnienia w ujęciu historyczno-porównawczym”).

Wspomnianą kompilację artykułów podzielić można, jak zaznacza sam Autor, na dwie części, z których pierwsza (cztery artykuły, w tym trzy publikacje pokonferencyjne) koncentruje się na analizie morfologicznej i problemach związanych z derywacją sufiksalną, aglutynacją i deglutynacją rodzajnika w perspektywie diachronicznej. Artykuł otwierający cykl: „Nota de morfologia histórica do português: sufixo*-ó” (*Diacrítica. Série Ciências da Linguagem* 27/1, 2013, 131-152), skupia się na nielicznej we współczesnym języku portugalskim grupie wyrazów z akcentem oksytonicznym na sufiksie -ó, wywodzących się od łacińskich zdrobnień z sufiksami -*öulus* /-a/ -um i -*ïöulus* /-a/ -um, wykluczając jednocześnie z korpusu wyrazy o tym samym zakończeniu, ale innej etymologii. Wybór takiej tematyki jawi się jako zasadny z uwagi na fakt, że opisywana grupa leksemów nie doczekała się dotychczas bardziej wnikliwych badań. Autor przedstawił poszczególne jednostki korpusu w sposób bardzo dokładny, wraz z obowiązującymi wariantami znaczeniowymi i dialektalnymi, odnosząc je do form innych języków romańskich. Habilitant wyodrębnił również grupę wyrazów, które nie mają w jego

mniemaniu tych samych źródeł etymologicznych. Wskazuje to na dociekliwe i wnikliwe podejście badawcze Autora do przedstawionego zagadnienia. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że Habilitant potrafi spojrzeć na problem z szerszej perspektywy, opierającej się również na znajomości innych języków romańskich: francuskiego, rumuńskiego, hiszpańskiego i włoskiego. Jedyne zastrzeżenia co do wartości merytorycznych artykułu może budzić nie dość obszerna i mało zaakcentowana podbudowa teoretyczna zagadnienia.

Kolejny artykuł: „Considerações acerca das palavras portuguesas terminadas em *-oulo/-oilo*” (*Estudos Linguísticos e Filológicos Oferecidos a Ivo Castro*, CLUL, Lizbona, 2019, 583-606), podejmuje próbę sklasyfikowania tytułowej grupy wyrazów na podstawie kryterium semantycznego oraz przedstawia hipotezy dotyczące pochodzenia sufiksu *-oulo/-oilo*. Tak jak w poprzednim artykule Autor wykazuje się nieprzeciętną dokładnością i skrupulatnością w przeprowadzeniu analizy materiału korpusowego, w niektórych przypadkach porównując dane z dziesięciu źródeł słownikowych jednocześnie. Doceniam ogrom pracy, którą Habilitant włożył w zbieranie i analizowanie korpusu, jednak brakuje tu ponownie mocniejszej podbudowy teoretycznej i odniesień do niektórych starszych źródeł słownikowych, jak np. *Grande Dicionário da Língua Portuguesa*, Antónia de Moraisa Silvy (1789-1949), gdzie wyraz *crioulo*, stanowiący przyczynek do powstania artykułu, definiowany jest również jako *niemowlę*. Wyraz ten utrzymał się potem w takim znaczeniu jako regionalizm używany w regionie Minho. W moim przekonaniu warto było wspomnieć o tym właśnie znaczeniu, które wykazuje dość jednoznaczne powiązanie z innymi znaczeniami pojawiającymi się w wyniku dalszej ewolucji słowa.

W trzecim artykule: „Deglutinação e aglutinação do artigo como fonte de neologismos em Português” (*Études romanes de Brno*, 38/1, 2017, 209-218), Habilitant podejmuje ciekawe zagadnienie z zakresu słowotwórstwa, badając rzadki, ale wzbogacający język portugalski, proces łączenia lub odłączenia rodzajnika określonego w rzeczowniku. Autor wyróżnił w korpusie 23 przykłady odłączenia i 31 przypadków przyłączenia rodzajnika, wskazując na ewentualne zmiany znaczeniowe lub zachowanie pierwotnych znaczeń. Po raz kolejny zaobserwować można dużą biegłość Habilitanta w pracy na własnym materiale korpusowym, a na dodatkową pochwałę zasługuje fakt, że to zjawisko słowotwórcze było jedynie wzmiankowane w literaturze poświęconej morfologii diachronicznej języka portugalskiego. Jednakże w mojej ocenie Autor mało uwagi poświęca procesom fonologicznym, odgrywającym niewątpliwie ogromną rolę w tego typu operacjach słowotwórczych. Ponadto mam zastrzeżenie

do struktury tekstu. W mojej opinii odniesienia do dość ubogiej literatury przedmiotu powinny zależeć się raczej w początkowej części artykułu, a nie w części końcowej, poświęconej wnioskom.

Kolejne dwa artykuły: „Os diminutivos no português europeu e no português do Brasil. Um estudo quantitativo” (poz. I.2.d w wykazie osiągnięć) oraz „Os aumentativos nas línguas portuguesa e romena” (I.2.e), mają wspólny mianownik metodologiczny. Te dwie pozycje bibliograficzne budzą jednak we mnie największe wątpliwości. Pierwszy tekst podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o częstotliwość użycia zdrobnień w dwóch wariantach języka portugalskiego oraz o sposoby tworzenia zdrobnień w tych wariantach. Autor porównuje zakres użycia i formy zdrobnień w sześciu tłumaczeniach literackich, po czym dochodzi do wniosku, że badanie nie daje jednoznacznych wyników i jest właściwie *grosso modo* potwierdzeniem wyników badań Hasselrota (1957). Wybór tekstów tłumaczonych, w których użycie zdrobnień jest właściwie wynikiem interpretacji i inwencji tłumacza (jednej osoby), oraz odtwórcza metoda badań nie są dla mnie przekonujące. Czy podstawą badania (z punktu widzenia typologicznego) nie powinien być bardziej wiarygodny materiał? Bardziej zasadne byłoby w moim mniemaniu zastosowanie w badaniu „żywych” korpusów.

Drugi artykuł z wymienionej wyżej „pary” ma moim zdaniem większą wartość naukową – stanowi studium komparatywne rzadko porównywanych języków (języka portugalskiego i języka rumuńskiego), oparty jest na mocniejszej podbudowie teoretycznej i przedstawia konkretne wnioski dotyczące bogatszej i bardziej zróżnicowanej grupy portugalskich form augmentatywnych.

Ostatnie cztery pozycje zaprezentowane w dorobku Habilitanta to prace stricte leksykograficzne. Pierwsze dwa artykuły z tej części: „A língua portuguesa na transcrição cirílica num dicionário do século XVIII” (poz. I.2.f) i „O Dicionário da czarina Catarina a Grande” (poz. I.2.g), poświęcone są analizie portugalskiego materiału wyrazowego zawartego w wielojęzycznym słowniku z XVIII w., znanym powszechnie jako „słownik carycy Katarzyny II”. Pozycja ta stanowi niewątpliwie ciekawe źródło informacji o języku i kulturze tamtej epoki. Była też z pewnością interesującym dla Autora polem poszukiwań badawczych. Należy nadmienić, że Habilitant jako pierwszy podjął się analizy portugalskojęzycznej części słownika i zrobił to w sposób metodyczny i skrupulatny, koncentrując się – w pierwszym artykule z wymienionych – na zapisie cyrylicą cech fonetycznych ówczesnego języka portugalskiego. Druga publikacja z tego tematu stanowi znacznie obszerniejszą i staranniej opracowaną wersję

poprzedniej, zarówno jeśli chodzi o treść, jak i stronę redakcyjną tekstu. Autor rozszerza tematykę zawartą we wcześniejszej publikacji o podrozdziały analizujące cechy morfologiczne (bardzo skrótowo), leksykalne oraz błędy typograficzne występujące w badanym materiale – opisy przykładów zyskały tu przejrzysty, graficzny wymiar. Chciałabym też podkreślić, że zarówno ten, jak i kolejny artykuł zostały opublikowane w wysoko punktowanym, wymagającym czasopiśmie naukowym *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Ostatnie dwa artykuły: „Waaren-Lexicon de Ph. A. Nemnich (1797). Observações acerca do material português” (poz. I.2.h) i „Lexicon nosologicum polyglotton de Ph. A. Nemnich (1801). Observações sobre o material português”, stanowią opis badań leksykonów niemieckiego encyklopedysty Philippa Andreasa Nemnicha. Autor zanalizował niezwykle obszerny materiał językowy (2600 portugalskich haseł łącznie w obu leksykonach) na poziomach graficznym, leksykalnym i morfologicznym. W drugiej pracy Autor pokusił się też o próbę zestawienia leksemów obecnych w medycznym leksykonie Nemnicha z pięcioma innymi źródłami słownikowymi wydanymi w podobnym okresie.

Pomimo sformułowanych wcześniej uwag krytycznych, a także wyrażonych wątpliwości, które odnosiły się do konkretnych aspektów metodologicznych i braku w wielu przypadkach mocniejszej podstawy teoretycznej, uznaję, że cykl publikacji Pana dra Przemysława Dębowskiaka jest dorobkiem godnym uwagi i aprobaty. Wskazane w publikacjach zagadnienia i sposób ich analizy wskazują na wzrastającą dojrzałość naukową Habilitanta, na systematycznie poprawiający się warsztat badacza oraz niezwykłą pracowitość Autora, a także na umiejętność wyszukiwania tematów ciekawych i mało zbadanych.

2) Ocena istotnej działalności naukowej

Zainteresowania naukowe Habilitanta w ostatnich latach skupiają się na morfologii j. portugalskiego w ujęciu historycznym i porównawczym, oraz na leksykografii. Na wykazany dorobek naukowo-publicacyjny Pana dra Przemysława Dębowskiaka składa się kilkadziesiąt prac: jedna monografia autorska (stanowiąca druk pracy doktorskiej) i jedna monografia we współautorstwie oraz 41 artykułów, z tych 33 opublikowane po uzyskaniu stopnia doktora. Trzy publikacje ukazały się w wysoko punktowanych czasopismach językoznawczych. Gros artykułów to publikacje pokonferencyjne, co świadczy o wysokiej aktywności Habilitanta na tym polu. Wziął on udział w 27 konferencjach, z czego większość to konferencje międzynarodowe. Biorąc pod uwagę fakt, iż od uzyskania stopnia doktora upłynęło osiem lat, można ocenić ten dorobek jako satysfakcjonujący. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że

zarówno artykuły, jak i referaty konferencyjne publikowane były w wielu językach, m.in. po polsku, portugalsku, angielsku, francusku, rumuńsku i rosyjsku. Ponadto Habilitant wykazuje dużą aktywność, jeśli chodzi o uczestnictwo i działalność w projektach i zespołach naukowych. Brał lub obecnie bierze udział – jako wykonawca – w dwóch grantach krajowych i pięciu projektach międzynarodowych. W latach 2013-2018 był członkiem zespołu pracującego nad *Wielkim Słownikiem Języka Polskiego PAN*, pod kierownictwem prof. Piotra Żmigrodzkiego. Jest również członkiem zagranicznych zespołów badawczych: *Dictionnaire Étymologique Roman*, pod kierownictwem prof. Évy Buchi (Nancy, Francja) i prof. Wolfganga Schweickarda (Saarbrücken, Niemcy) oraz *Dicionário Etimológico da Língua Portuguesa*, koordynowanego przez prof. Mária Eduarda Viaro (SP, Brazylia).

Zwracają także uwagę liczne kontakty Pana dra Dębowiaka z pięcioma portugalskimi instytucjami i stowarzyszeniami, w tym z Centro de Linguística da Universidade de Lisboa, Associação Internacional de Lusitanistas.

Jak wynika z *dossier* habilitacyjnego, dorobek Habilitanta jest w pełni satysfakcjonujący.

3) Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej

Działalność dydaktyczna Pana dra Przemysława Dębowiaka to przede wszystkim zajęcia z gramatyki opisowej języka portugalskiego, gramatyki kontrastywnej oraz praktycznej nauki tego języka. Aktywność dydaktyczna Habilitanta nie ogranicza się do jednego miejsca pracy, współpracuje on również z Instytutem Języka Polskiego PAN oraz z Wydziałem Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego. Spełnia zatem niewątpliwie wymogi zawarte w art. 219 ust. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.), jeśli chodzi o wymagania dotyczące aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej.

Na uwagę zasługuje także systematyczne uczestnictwo Habilitanta w wielu warsztatach i kursach doszkalających oraz dwukrotnie przyznana nagroda Rektora UJ za wyróżniającą się jakość pracy dydaktycznej.

Ponadto Pan dr Dębowiak to wybitny popularyzator języka portugalskiego. Jest autorem bardzo lubianej i popularnej serii podręczników *Portugalski w tłumaczeniach. Gramatyka* (cz. 1, 2; cz. 3 w przygotowaniu) oraz współautorem dwóch słowników.

Wniosek końcowy:

Podsumowując, stwierdzam, że osiągnięcia naukowe Pana dra Przemysława Dębowiaka spełniają kryteria określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.). Tym samym **wniosuję o nadanie stopnia doktora habilitowanego.**

Poznań, 20.05.2021 r.

Podpis